

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

22 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)
SSN Jarosław Sobutka (sprawozdawca)
SSN Mirosław Sadowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 22 czerwca 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 13 sierpnia 2020 r., VI ACa 314/19,
w sprawie z powództwa M.Z. i R.Z.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,

- I. oddala skargę kasacyjną,**
- II. zasądza od Bank spółki akcyjnej w W. na rzecz M.Z. i R.Z.
kwotę 2 700,00 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu
kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

D.S.

UZASADNIENIE

Powodowie M. Z. i R. Z. pozwem skierowanym przeciwko Bankowi Spółce

Akcyjnej z siedzibą w W., zmodyfikowanym w piśmie procesowym złożonym na rozprawie 14 grudnia 2017 r., domagali się:

1. zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kwoty 568 199 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, ewentualnie, na wypadek gdyby sąd uznał, że żądanie zasądzenia kwoty w PLN nie znajduje uzasadnienia;
2. zasądzenie od pozwanego solidarnie na rzecz powodów kwoty 67 132,53 CHF oraz kwoty 307 913,38 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty,
3. ustalenie nieważności umowy kredytu hipotecznego nr [...] indeksowanego do CHF z 11 kwietnia 2007 r.,
4. ustalenie nieważności umowy kredytu hipotecznego nr [...]1 indeksowanego do CHF z 16 marca 2007 r.

ewentualnie, w razie oddalenia powyższego żądania:

5. ustalenie, iż między stronami nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie kredytu hipotecznego nr [...] indeksowanego do CHF z 11 kwietnia 2007 r. z którego wynikałby obowiązek powodów do zapłaty na rzecz pozwanego kwoty kapitału kredytu większej niż 614 987,84 zł,
6. ustalenie, iż między stronami nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie kredytu hipotecznego nr [...]1 indeksowanego do CHF z 16 marca 2007 r., z którego wynikałby obowiązek powodów do zapłaty na rzecz pozwanego kwoty kapitału kredytu większej niż 181 179,59 zł,
7. ustalenie, iż między stronami nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w umowie kredytu hipotecznego nr [...] indeksowanego do CHF z 11 kwietnia 2007 r. i umowie kredytu hipotecznego nr [...]1 indeksowanego do CHF z 16 marca 2007 r., z których wynikałoby roszczenie pozwanego do wyliczenia raty kredytu w oparciu o kurs sprzedaży CHF obowiązującego u pozwanej, kurs NBP albo w oparciu o jakikolwiek inny pozaumowny kurs CHF,
8. ustalenie, że na podstawie umowy kredytu hipotecznego nr

[...] indeksowanego do CHF z 11 kwietnia 2007 r. i umowy kredytu hipotecznego nr [...]1 indeksowanego do CHF z 16 marca 2007 r., pozwany ma względem powodów roszczenie o zapłatę odsetek umownych liczonych od kwot faktycznie im wypłaconych, a nie od kwot nominowanych umownie kursem CHF.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 22 stycznia 2019 r. zasądził od pozwanego na rzecz powodów 149 499,42 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 26 lipca 2017 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałej części, zasądził od powodów na rzecz pozwanego 4 189,70 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania. W ocenie Sądu pierwszej instancji, powodowie wykazali interes prawny w żądaniach ustalenia nieważności przedmiotowych umów kredytu hipotecznego, bowiem ewentualne uwzględnienie tych żądań przesądziłoby kwestię obowiązywania umów kredytu, która jest pomiędzy stronami sporna. W ocenie Sądu Okręgowego w sprawie nie było podstaw do stwierdzenia, że umowy kredytu zawarte przez strony są nieważne z przyczyn wskazanych przez powodów. W stanie prawnym obowiązującym w dacie zawierania przedmiotowych umów, dopuszczalne było konstruowanie umów kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do waluty obcej. Przedmiotowe umowy zawierają wszystkie elementy przedmiotowo istotne umowy kredytu bankowego. W obydwu umowach strony określiły kwotę kredytu, walutę kredytu, przeznaczenie kredytu, okres kredytowania, terminy i zasady jego zwrotu przez powodów przy zastosowaniu klauzuli indeksacyjnej, a także oprocentowanie kredytu oraz opłaty związane z jego udzieleniem. Indeksacja do franka szwajcarskiego stanowiła jedynie dodatkowe postanowienia umowne, nie zmieniające charakteru kredytu. Mechanizm indeksacji związany jest ze sposobem określenia wysokości zobowiązań stron i nie prowadzi do braku określenia tych zobowiązań. Powodowie nie wykazali również, iż zawarte przez strony umowy kredytu naruszają w jakikolwiek sposób zasady uczciwości, lojalności lub słuszności kontraktowej, że prowadzą do rażącej dysproporcji świadczeń stron, a w konsekwencji, że są sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Za chybione uznał również twierdzenie powodów, że sporne umowy kredytu indeksowanego stanowią spekulacyjne instrumenty finansowe. Sposób ustalania kursu waluty indeksacyjnej nie stanowił praktyki naruszającej zbiorowe interesy

konsumentów. Brak było również podstaw do stwierdzenia, że powodowie uchylili się skutecznie od skutków prawnych oświadczenia woli w przedmiocie zawarcia spornych umów kredytu, ze względu na błąd co do mechanizmu ustalania kursu kupna/sprzedaży CHF w tabeli kursowej. Zdaniem Sądu Okręgowego brak jest również podstaw do przyjęcia, że klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne) określają główne świadczenia stron umowy kredytu. Pojęcie głównego świadczenia należy rozumieć wąsko, w nawiązaniu do pojęcia elementów przedmiotowo istotnych umowy. W ocenie Sądu Okręgowego, w realiach niniejszej sprawy występują przesłanki do uznania postanowień przewidujących indeksację kredytu za postanowienia niedozwolone. Taki wniosek wynika z przeprowadzonej oceny kształtu postanowień, które z jednej strony różnicują wysokość kursu przyjętego dla przeliczeń kwoty kredytu z PLN na CHF, a następnie przeliczeń wysokości wymaganej spłaty z CHF na PLN, a z drugiej strony – pozwalają kredytodawcy na swobodne ustalenie wysokości każdego z tych kursów.

Za niedozwolone postanowienie umowne Sąd Okręgowy uznał:

1. § 9 ust. 2 umowy kredytu w zakresie, w jakim przewiduje, że w dniu wypłaty kredytu lub każdej transzy kredytu kwota wypłaconych środków będzie przeliczana do CHF według kursu kupna walut obowiązującego w dniu uruchomienia środków;
2. § 10 ust. 3 umowy kredytu w zakresie, w jakim przewiduje, że wysokość zobowiązania będzie ustalana jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w CHF – po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut.

Równocześnie te same postanowienia umowne uznał za niedozwolone w zakresie, w jakim wskazują, że stosowane mają być kursy walut określone w „Bankowej tabeli kursów walut dla kredytów dewizowych oraz indeksowanych kursem walut obcych”.

Powyższe klauzule umowne nie odwoływały się do ustalanego w sposób obiektywny kursu CHF, do obiektywnych wskaźników, na które żadna ze stron nie miała wpływu, lecz pozwalały w rzeczywistości bankowi kształtować ten kurs w sposób dowolny, wedle swego uznania. Przyznanie sobie przez pozwanego prawa do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu indeksowanego kursem CHF

poprzez wyznaczanie w tabelach kursowych kursu kupna oraz sprzedaży franka szwajcarskiego oraz wysokości tzw. *spreadu* walutowego (różnicy między kursem sprzedaży i zakupu waluty obcej), przy pozbawieniu powodów jakiegokolwiek wpływu na to, bez wątpienia narusza ich interesy i jest sprzeczne z dobrymi obyczajami. Skutkiem uznania za abuzywne postanowień umownych dotyczących indeksacji konieczne było ich pominięcie przy ustalaniu treści stosunku prawnego wiążącego konsumenta. Zdaniem Sądu Okręgowego powództwo o zapłatę zasługiwało na uwzględnienie w zakresie, w jakim powodowie żądali zapłaty nadpłaconej sumy rat kredytowych (kapitałowo-odsetkowych) w wysokości wyższej, niż wysokość należna obliczona po wyeliminowaniu z umów klauzul abuzywnych dotyczących indeksacji. Skoro indeksacja nie wiąże, to bank wykorzystując ten mechanizm pobrał od powodów część rat kredytowych bez podstawy prawnej. Z wyliczeń biegłego wynika, że wartość sum nadpłaconych przez powodów w okresie objętym pozwem (od początku obowiązywania umów do 24 stycznia 2017 r.) w następstwie stosowania przez bank niedozwolonej indeksacji wynosi 46 868,08 zł w przypadku umowy nr [...]1 z 16 marca 2017 r. i 102 631,34 zł w przypadku umowy nr [...] z 11 kwietnia 2007 r, tj. łącznie 149 499,42 zł.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 13 sierpnia 2020 r. oddalił apelację pozwanego. Sąd drugiej instancji wskazał, że w niniejszej sprawie stanowisko powodów w postępowaniu apelacyjnym, akceptujące stanowisko Sądu Okręgowego, według którego strony zawarły kredyt złotowy oprocentowany stawką LIBOR było wiążące. Sąd Apelacyjny uznał, że nie może więc rozstrzygać o ważności zawartej przez strony umowy kredytu na gruncie art. 58 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w sytuacji, gdy w tej części orzeczenie nie zostało zaskarżone, gdyż sąd drugiej instancji jest związany apelacją w aspekcie przedmiotowym i niedopuszczalne jest rozpoznanie przez ten sąd niezaskarżonej części wyroku. Sąd drugiej instancji uznał, że zarzuty apelacyjne, związane z uznaniem spornego postanowienia umownego za abuzywne, z uwagi na spełnienie przesłanki rażącego naruszenia usprawiedliwionych interesów powodów oraz naruszenie dobrych obyczajów, okazały się niezasadne. Sąd drugiej instancji wskazał jednak, że przedmiotowe klauzule indeksacyjne dotyczą jednak głównych świadczeń stron. Wymagało to dodatkowego ustalenia, czy zostały sformułowane jednoznacznie. O ile interpretacja językowa a nie nasuwała

wątpliwości, to odmienne wnioski wynikały z braku danych, na podstawie których powodowie mogli samodzielnie określić wysokość rat w oparciu o wskaźniki obiektywne i niezależne od drugiej strony umowy. Pozwany nie przedstawił również powodom informacji, symulacji czy dokumentów, które pozwoliłyby im oszacować wzrost kursu waluty oraz jego wpływu na wysokość obciążenia powodów i całkowity koszty kredytu. Stwierdzenie natomiast abuzywności spornych klauzul umownych oznacza, że nie wywołują one skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa.

Skargę kasacyjną od tego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego:

- art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz.UE.L 1993 Nr 95, str. 29) przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na niewyodrębnieniu w łączących strony umowach o kredyty hipoteczne indeksowane kursem waluty obcej klauzul ryzyka walutowego, dotyczących zastosowania mechanizmu indeksacji zobowiązania kredytowego kursem waluty obcej oraz klauzul *spreadów* walutowych, dotyczących wyłącznie odesłania do stosowanych przez bank kursów walutowych oraz przyjęciu, że wszystkie wymienione powyżej klauzule określają główne świadczenia stron w ramach łączących strony umów o kredyty hipoteczne, podczas gdy w świetle aktualnego na dzień orzekania orzecznictwa TSUE, wydanego na gruncie podobnych spraw, jedynie klauzule ryzyka walutowego, uwzględniając wyżej wspomniane ich wyodrębnienie, są postanowieniami określającym główne świadczenia stron, co w konsekwencji doprowadziło do przeprowadzenia oceny łącznie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli *spreadowej* przez pryzmat przesłanek, o których mowa w art. 385¹ § 1 k.c.;

- art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 Dyrektywy 93/13 przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że postanowienia umowy stron przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej (klauzule ryzyka walutowego) nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, podczas gdy brzmienie omawianych klauzul, wyrażonych prostym i zrozumiałym językiem, w sposób

jednoznaczny wskazuje, że kredyt jest indeksowany kursem waluty obcej, co w konsekwencji doprowadziło do przeprowadzenia oceny tych klauzul przez pryzmat przesłanek, o których mowa w art. 385¹ § 1 k.c. oraz w art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13;

- art. 69 ust. 3 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, art. 65 k.c. oraz art. 358 § 2 k.c., wszystkich w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przez ich niezastosowanie, polegające na przyjęciu, że niedopuszczalnym jest odwołanie się przy wykładni umowy stron do bezwzględnie obowiązującego i bezpośrednio stosowanego przepisu prawa krajowego w postaci art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, bądź wykładni oświadczeń woli stron w myśl art. 65 k.c., bądź też normy dyspozytywnej w postaci art. 358 § 2 k.c. w miejsce uznanych za niedozwolone postanowień umownych klauzul *spreadów* walutowych odsyłających przy dokonywaniu rozliczeń w ramach stosunku umownego stron do tabel kursowych banku, podczas gdy taki proces stosowania prawa jest zdalny do przywrócenia równowagi kontraktowej stron przy jednoczesnym zachowaniu ważności umowy, służy realizacji celów Dyrektywy 93/13, a ponadto jest zgodny z przepisami prawa krajowego, co w konsekwencji doprowadziło do oddalenia apelacji pozwanego i pozostawienia w mocy wyroku sądu pierwszej instancji uwzględniającego powództwo i zasądzającego od pozwanego na rzecz powodów kwoty tytułem nadpłaty wynikającej z pozbawienia łączących strony umów kredytów hipotecznych ich indeksowanego charakteru, zaś prawidłowe rozstrzygnięcie w tym przedmiocie doprowadziłoby do uwzględnienia apelacji oraz zmiany zaskarżonego wyroku wraz z orzeczeniem co do istoty sprawy, bądź też uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania;

- art. 385¹ § 2 k.c., w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13 oraz w zw. z motywem dwudziestym pierwszym Dyrektywy 93/13, przez ich niewłaściwą wykładnię w kontekście skutków stwierdzenia bezskuteczności zawartej w umowie klauzuli dotyczącej mechanizmu indeksacji kredytu do waluty obcej, polegającą na przyjęciu, że po wykluczeniu przez sąd możliwości dalszego wykonywania umowy w oparciu o obowiązujące przepisy prawa oraz wobec stwierdzenia, że wyeliminowane klauzule stanowią postanowienia przedmiotowo istotne umowy, sąd dysponuje dwiema możliwościami rozstrzygnięcia, tj. (i) po pierwsze ma możliwość stwierdzenia nieważności umowy, która bez klauzuli niedozwolonej nie może dalej funkcjonować

w obrocie prawnym, ze względu na odpadnięcie któregoś z koniecznych składników (*essentialia negotii*) umowy nazwanej kredytu bankowego, (ii) względnie może przyjąć, że umowa jest ważna, ale w miejsce bezskutecznych postanowień waloryzacyjnych nie wchodzi żadne dodatkowe postanowienia, przy czym o wyborze jednego z powyżej wskazanych rozwiązań decyduje wola konsumenta, podczas gdy prawidłowa wykładnia art. 385¹ § 2 k.c., w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13, opierająca się na ocenie prawnej przeprowadzonej przez TSUE w sprawie Dziubak C-260/18, wprawdzie potwierdza zasadę, iż konsument musi wyrazić zgodę na objęcie go ochroną konsumencką, jednak należy przyjąć, że wyrażając taką zgodę konsument obejmuje nią cały system ochrony, a nie tylko jego wybrane elementy, a zatem to nie wola konsumenta determinuje możliwość dokonania wyboru, czy w sprawie zasadnym jest stwierdzenie upadku całej umowy, czy też uznanie, że umowa może nadal obowiązywać bez klauzul indeksacyjnych, uznanych za element przedmiotowo istotny umowy kredytu, przy zachowaniu oprocentowania właściwego dla zobowiązań w walucie obcej;

- art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 oraz w zw. z motywem dwudziestym pierwszym Dyrektywy 93/13, przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że wskutek stwierdzenia niedozwolonego (nieuczciwego) charakteru całego mechanizmu indeksacji zastosowanego w umowach dochodzi do wyeliminowania z umów postanowień indeksacyjnych dotyczących zasad wypłaty oraz spłaty kredytu, a w konsekwencji do ich przekształcenia w umowy kredytów złotych, oprocentowanych w sposób zastrzeżony dla zobowiązań w walucie obcej, podczas gdy wyeliminowanie całego mechanizmu indeksacji zastosowanego w umowach powinno prowadzić do uznania, że kredyty są kredytami złotowymi, oprocentowanymi według sumy stawki referencyjnej WIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz marży banku, co w konsekwencji doprowadziło do oddalenia apelacji pozwanego i pozostawienia w mocy wyroku Sądu Okręgowego uwzględniającego powództwo i zasądzającego od pozwanego na rzecz powodów kwotę tytułem nadpłat dokonanych na podstawie umowy zawierającej niedozwolone postanowienia indeksacyjne, zaś prawidłowe rozstrzygnięcie w tym przedmiocie doprowadziłoby do uwzględnienia apelacji oraz zmiany zaskarżonego wyroku wraz z orzeczeniem co do istoty sprawy, bądź też uchylenia wyroku i przekazania sprawy

do ponownego rozpoznania.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości, jak również o uchylenie w części wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 22 stycznia 2019 r., tj. w zakresie punktu I i III oraz o orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania w całości oraz o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów postępowania za obie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości, jak również o uchylenie w części wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 22 stycznia 2019 r., tj. w zakresie punktu I i III oraz o przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania w zaskarżonym zakresie, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wnieśli o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy zaznaczyć, że zarzuty kierowane w stosunku do zaskarżonego rozstrzygnięcia opierają się głównie na próbie wykazania przez skarżącego niewłaściwego zastosowania lub błędnej wykładni przytoczonych przepisów prawa materialnego, co miałyby przekonać Sąd Najwyższy do zastosowanej przez stronę skarżącą ich interpretacji, której nie sposób jednak uznać za prawidłową.

Przy takiej konstrukcji zarzutów skargi kasacyjnej, bez jednoczesnego zarzucenia zaskarżonemu rozstrzygnięciu przepisów prawa procesowego, wobec związania Sądu Najwyższego zakresem zaskarżenia, skargę kasacyjną pozwanego należało oddalić, z niżej podanych przyczyn.

W kwestii ustaleń poczynionych przez sądy orzekające w niniejszej sprawie oraz w świetle przytoczonego w skardze kasacyjnej art. 385¹ §1 k.c. stwierdzić należy, że postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób

sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. np. wyrok SN z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22 oraz z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że takie klauzule mają charakter abuzywny, bowiem kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie uregulowanie umowne należy uznać za niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy/banku w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyłeń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów (tak np.: w wyrokach SN: z 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22, i z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14).

Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron (zob. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, i; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18).

W związku z tym oczywiste jest, że klauzule przeliczeniowe, zawarte w przedmiotowych umowach, kryteriów tych nie spełniały, skoro zasady przewalutowania określał jednostronnie bank. Pozwany mógł swobodnie (dowolnie) ustalić wysokość oddanej do dyspozycji powodów kwoty kredytu w złotych, a powodowie nie byli w stanie z góry oszacować kwoty, którą mieli obowiązek świadczyć (zob. m.in. wyroki SN: z 4 listopada 2011 r., I CSK 46/11, OSNC-ZD 2013, nr A, poz. 4; z 15 lutego 2013 r., I CSK 313/12, i z 10 lipca 2014 r., I CSK 531/13, OSNC-ZD 2015, nr D, poz. 53).

Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in. uchwałę S N z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7- 8, poz. 87, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, a także wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17).

Sąd Najwyższy zajmował wcześniej stanowisko, że klauzule indeksacyjne nie stanowią postanowień określających główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. i art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, a są jedynie postanowieniami, które w pośredni sposób są z nimi związane, przez wywieranie wpływu na wysokość świadczenia głównego (zob. m.in. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18).

Aktualnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że postanowienia przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). Na takim stanowisku stoi też TSUE (zob. np. wyroki: z 20 września 2017 r.,

C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt przeciwko Teréz Ilyés i Emil Kiss, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18 i wspomniany wcześniej Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44). Konsekwencją uznania zawartych w umowie kredytu postanowień stanowiących tzw. klauzule przeliczeniowe, za określające główne świadczenia stron jest to, że postanowienia te podlegają kontroli kod kątem abuzywności, wyłącznie w sytuacji, gdy zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). Takie rozwiązanie, wywodzące się z art. 4 ust. 2 Dyrektywy 93/13, opiera się na założeniu, zgodnie z którym postanowienia określające główne świadczenia stron zazwyczaj odzwierciedlają rzeczywistą wolę konsumenta, gdyż do ich treści strony przywiązują z reguły największą wagę. W związku z tym zasada ochrony konsumenta musi ustąpić ogólnej zasadzie autonomii woli obowiązującej w prawie cywilnym. Wyłączenie spod kontroli nie może jednak obejmować postanowień niejednoznacznych (nietransparentnych), gdyż w ich przypadku konsument nie ma możliwości łatwej oceny rozmiarów swojego świadczenia i jego relacji do rozmiarów świadczenia drugiej strony.

Warto zaznaczyć także, że interpretując art. 4 ust. 2 Dyrektywy 93/13, TSUE uznał, że „wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (wyrok z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 75; podobnie wyrok TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 45). Inaczej rzecz ujmując, jednoznaczność postanowienia umownego to w tym kontekście także możliwość

ustalenia treści stosunku zobowiązaniowego przez przeciętnego konsumenta. Nie chodzi więc jedynie o jednoznaczność językową, ponieważ postanowienia jednoznaczne w tym sensie mogą nie pozwalać na określenie treści zobowiązań, a w szczególności rozmiaru przyszłego świadczenia konsumenta.

Biorąc pod uwagę powyższe Sąd drugiej instancji miał zatem podstawy do uznania, że przedmiotowe postanowienia umowne – § 9 ust. 2 oraz § 10 ust. 3 – nie przeszły testu transparentności. Umowy mogą obowiązywać bez mechanizmu indeksacji, jeżeli po wyeliminowaniu z nich abuzywnych postanowień dotyczących indeksacji zawierają nadal wszystkie przedmiotowo istotne elementy umowy kredytu. Nie występuje tutaj żadna, wymagająca uzupełnienia, luka w zakresie przeliczania świadczenia wyrażonego w walucie obcej na walutę polską, ponieważ przedmiotowe kredyty są kredytami złotowymi – kwoty kredytów wyrażone zostały w walucie polskiej. Umowa kredytu bez mechanizmu indeksacji (waloryzacji) nie jest kontraktem z luką, lecz jest jedynie umową bez indeksacji (waloryzacji) świadczeń stron. Bez klauzul indeksacyjnych możliwe jest – zdaniem Sądu pierwszej instancji ustalenie wysokości zobowiązań banku i kredytobiorców – w świetle treści pozostałych postanowień umownych.

Sądy *meriti* trafnie uznały, że po usunięciu abuzywnych postanowień łączących strony umów kredytu, konieczność obliczenia zobowiązań kredytobiorców wynikających z umów kredytu złotowego z oprocentowaniem w oparciu o stawkę LIBOR (z uwzględnieniem stałej marży banku) należy uznać za naturalną sankcję cywilną, będącą następstwem niezgodnego z prawem zachowania kredytodawcy. Jeżeli nawet ekonomicznym skutkiem wyroku będzie uzyskanie przez powodów kredytu na warunkach korzystniejszych, co do niektórych parametrów, od występujących na rynku (niższe oprocentowanie oparte na stawce LIBOR niż według stawki WIBOR), to skutek ten będzie spowodowany tylko zamieszczeniem w umowach przez bank klauzul sprzecznych z prawem.

Ponadto należy zaznaczyć, że w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, gdy unieważnienie klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, to pośrednio prowadzi to także do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest

bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty (zob. wyrok z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44 i wskazane tam orzecznictwo), co oznacza brak możliwości oddzielenia tych mechanizmów, ponieważ w ramach konkretnego produktu bankowego, umowy kredytu walutowego indeksowanego lub denominowanego do CHF, są one ze sobą ściśle powiązane i pozostawienie jednego z nich doprowadziłoby do zniekształcenia stosunku prawnego łączącego strony.

W związku z powyższym, zarzuty skargi kasacyjnej z pkt 1 i 2 należało uznać za nieuzasadnione.

W wyroku z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), TSUE wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (pkt 61-62). Z kolei w wyroku z 26 marca 2019 r. TSUE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez, pkt 54). Oznacza to, że nieuprawnione jest zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, co prowadziłoby w istocie do zmiany treści łączącej strony umowy. Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stoi w sprzeczności z celami prewencyjnymi Dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli, a jednocześnie dopuszczalny w świetle przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych (zob. też wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W., R.W. przeciwko Bank BPH, pkt 68). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się że niedopuszczalne jest uzupełnianie postanowień umownych normą z art. 358 § 2 k.c. (zob. np. wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22),

w brzmieniu tego przepisu ustalonym ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe (Dz.U. 2008 poz. 1506). Ocena czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała 7 sędziów SN z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Oznacza to, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do chwili zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywną pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych, z wyjątkiem świadomej i wyraźnej woli konsumenta w tym zakresie. W świetle powyższego należy uznać, że zasada związania umową w pozostałym zakresie (poza postanowieniami uznanymi za abuzywne) głównie doznaje ograniczenia (wyjątku) w sytuacji, gdy za abuzywną uznaje się postanowienia określające główne postanowienia stron i jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron. Ten ostatni wniosek wynika wyraźnie z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13, który przewiduje, że „nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”. W przypadku umowy kredytu będącej przedmiotem niniejszego postępowania usunięcie niedozwolonej klauzuli indeksacyjnej nie uniemożliwia wykonania umowy nadal jako umowy kredytu, tyle że znamiennej w miejsce waluty obcej zastosowaniem złotego polskiego do określenia wysokości kredytu i rat kredytowych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszcza się sytuację, gdy, eliminacja z umowy kredytu indeksowanych abuzywnych klauzul przewidujących indeksację nie powoduje co do zasady, że umowie tej brakuje elementów koniecznych. Umowa określa nadal kwotę kredytu, okres kredytowania, liczbę rat oraz oprocentowanie. Na tej podstawie możliwe jest określenie wysokości rat spłaty kredytu, a jedyna różnica polega na tym, że wysokość ogólnej kwoty pozostającej do spłaty i poszczególnych rat nie jest współkształtowana przez klauzulę indeksacyjną. Dzieje się tak, choć stopą oprocentowania kredytu pozostaje stopa LIBOR właściwa dla franka szwajcarskiego. Wprawdzie z ekonomicznego punktu widzenia łączenie stopy LIBOR z kredytem czysto złotowym nie jest

z pewnością typowe, jednak konstrukcyjnie (prawnie) nie ma co do tego żadnych przeszkód (zob. wyrok SN z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54 i cytowane tam poglądy orzecznicze Sądu Najwyższego).

Zwrócić uwagę należy również, że przedmiotowej sprawie Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo o ustalenie nieważności umowy kredytu i to rozstrzygnięcie nie zostało zaskarżone przez powodów apelacją. Związanie natomiast Sądu drugiej instancji apelacją pozwanego w jej zakresie podmiotowym i przedmiotowym skutkowało niedopuszczalnością orzekania przez ten Sąd co do niezaskarżonej części rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji.

Z powyższych względów zarzuty naruszenia prawa materialnego, zawarte w punktach 3, 4 i 5 skargi kasacyjnej, także należało uznać za nieuzasadnione.

Z tych względów, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99 k.p.c. oraz § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

(r.g.)

[ms]